

76 Quum igitur jam plura systemata — si ea systemata moralis theologiae vocari licet — exclusa sint: considerationi relinquuntur sola tria, quae re ipsa ut systemata fautores suos habent, probabiliorismus, aequiprobabilismus, probabilismus. Ex quibus quilibet unum, quod sequatur in doctrina rerum moralium, profiteri debet. Neque enim fieri potest, ut a quolibet horum systematum prorsus abstrahatur. Nam necesse prorsus est, ut in obligationibus speculative dubiis et controversis aliqua norma et ratio habeatur, secundum quam, deposito dubio, ad practicam certitudinem deveniatur. Neque excogitari potest, tutiorismo et laxismo exclusis, alia praeter tres illas regulas, ut sc. aut postuletur *gravior* ratio pro sententia libertati favente, quam pro opposita, aut *aeque gravis*, aut *simpliciter gravis*. Quare cuilibet systemati valedicere ejusque axiomati, idem est ac missas facere rationes et methodos, quibus practica dubia auferantur. Si autem dicitur, id in singulis quaestionibus prudenti aestimationi relinquendum esse: hoc verissimum est, at aestimatio prudens non erit, quae certa norma et regula careat.

77 In instituendo iudicio diversorum systematum, ne fusiores esse cogamur, solum probabilismum argumentis probabimus et a difficultatibus objectionibusque vindicare conabimur. Quo patebit, quid de probabiliorismo et aequiprobabilismo sentiendum sit.

Ceterum, ut de aequiprobabilismo statim pauca dicam, hoc systema, si non stricte vim vocis, sed sensum eorum, qui illud profitentur, accipiamus, vix a probabilismo discrepat. Nimirum admittunt, licere sequi eam sententiam libertati faventem, quae sive aequae probabilis, sive fere aequae probabilis, *etsi paulo minus probabilis* sit, quam contraria; insuper de probabilitate alicujus sententiae ejusque gravitate etiam ex scriptorum auctoritate externa merito judicari posse, censent: quo necessario fit, ut vix quidquam illicitum dici possit secundum aequiprobabilismum ita temperatum, quod probabilismus licitum esse declaret. Si quid enim gravi ratione nititur, atque multis viris doctis et probis *simpliciter probatur*; quod fieri potest, ut illis vel pluribus eorum id ipsum saltem fere aequae probabile non appareat, quam contrarium? Neque id temere dici, ipsa experientia plane demonstrat. Utut enim S. Alphonsus in posterioris aetatis suae scriptis aequiprobabilismum profitetur, tamen vix ullam sententiam probabilistarum, modo vere probabilis sit, expunxit, aut licitam practice esse negavit: imo sunt opiniones, quas sequi licere, graves scriptores probabilistae negarint, S. Alphonsus affirmet. — At quum nobis persuasum sit, theoretice rectius statui axioma probabilismi, hoc unum systema argumentis probare aggredimur, de aliis ea solum dicturi, quae requiruntur, ut difficultates contra probabilismum allatae evanescant.

78 **Historica notitia.** Ad nomen 'systematis probabilismi' invehendum ansam dedit primo Medina O. P., quum anno 1571 vel 1572 commentarios in S. Thomam ederet, atque ad I. II. q. 19. a. 6. concl. 3. disertis verbis principium statueret „si est opinio probabilis, licitum est, eam sequi, licet opposita probabilior sit“. At rem non novam proposuit, quum hucus-

que valisset doctrina communiter admissa, ex diversis opinionibus, modo sint solidae doctrinae, posse unam quamlibet etiam practice teneri. Quo etiam factum est, ut Medinae doctrina nullam admirationem aut bellum contra se excitaret, imo usque ad medium sequentis saeculi apertos adversarios duos tantum nacta sit, eosque e Societate Jesu, Comitolum¹ (circa annum 1609) et Bianchi sub nomine „Candidi Philalethis“ (circa 1642).

Nimirum, ut verbis cl. Bouquillon utar n. 342, „in propugnando probabilismo convenerunt cum laicis presbyteri, Episcopi, Cardinales, cum clero saeculari regulares; discipuli S. Thomae cum Scoti discipulis; Dominicani cum Jesuitis, eo praecise tempore, quo celebres de gratia controversias habebant (v. g. Did. Alvarez in I. II. q. 19. a. 6. disp. 80, P. Ledesma *theol. mor.* p. 2 tr. 8 c. 22 dub. 2, Dom. Bañez I. II. q. 10, praeterea: Dom. Soto, Th. Mercado, Barth. de Ledesma, Did. Nuñez, Fr. Lopez, Gr. Martinez, Vinc. Candidus, P. de Blanchis, Lud. de la Cruz etc. Cf. Rassler *Norma recti* disp. 3 n. 924); demum cum universitatibus Hispaniae, Italiae, Germaniae, facultates Parisiensis, Lovan., Duacena. Scriptores typis impressi probabilismum tuentes jam afferebantur anno 1664 ab Alph. de Sarasa (*Ars semper gaudendi* t. 2 tr. 4) 159, ac paulo post a Terillo (*de consc. probabili* q. 22 n. 9 et sqq.) 200, qui idcirco affirmare audebat, pro probabilismo citari posse quadraginta auctores, ubi pro opposito citatur unus. Hinc vere Mastrius (celeberrimum illud scholae Scotisticae lumen) haec est sententia communissima et receptissima in omni schola in hoc currenti saeculo!“ Imo etiam Th. Gonzalez, acerrimus probabilismi adversarius et secundum S. Alph. intolerabilis rigorismi fautor, fateri cogitur, „probabilismum usque ad annum 1656 omnes fere theologos traxisse in sui assensum, et nullam fortasse doctrinam esse, quae cursu non longo temporis plures sectatores et defensores habuisset“; v. Laer. l. 1 n. 269. Imo Opstraet aperte confitetur „communis ergo et universalis“ per Ecclesiam erat probabilitatis doctrina: quamquam ipse hanc doctrinam summopere insequitur.

Postquam igitur Alex. VII. 1656 et 1666, et Innoc. XI. 1679 plures theses laxas damnavit, inter eas aliquot, quae systema probabilismi tangere videbantur — quamquam re ipsa nullatenus ipsum systema respiciebant —: complures probabilismi adversarii exorti sunt. Theses illae damnatae sunt 27. ab Alex. VII. proscripta: „Si liber est alicujus junioris et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, (eam) rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem“; Thes. 1. 2. 3. ab Innoc. XI. damnatae: 1. „Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi: hinc sententia probabilis tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis, aut episcopalis“ — 2. „Probabiliter existimo, iudicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.“ — 3. „Generatim, dum probabilitate sive in-

¹ Quamquam etiam Comitolum ex numero antiprobabilistarum expungere conatur Ballerini: v. Gury-Ball. t. I. catalog. theolog. — Consueverunt etiam Ferd. Rebellum S. J. inter antiprobabilistas recensere (v. Simar *Moralth.* § 46). Verum locus, qui affertur *de obligat. just.* p. 1 Q. 5, haec tantum n. 2. continet: „Quid ea de re, et universim de consuetudine verisimilius sit, ut manifestum fiat, aliquot regulas constituamus“ — at non quicumque verisimiliora se traditurum promittat, eo ipso ad probabilioristarum castra convolasse dicendus est.

trinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi, aliquid agimus, semper prudenter agimus.“

Quae theses, ut dixi, verum probabilismum nullatenus petunt. At negari nequit, ex eo tempore probabilismum plures nactum esse adversarios. Imprimis autem Jansenismi asseclae et fautores in eum insurrexerunt eo fine, ut Jesuitas, qui longe maxima ex parte semper probabilismum docuerant — etsi aliorum ordinum socii in eo defendendo non segniores fuerint — laxitatis accusarent atque calumniis opprimerent.

Verum etiam alii putaverunt, sibi ab illa probabilismi regula eousque communissima, recedendum esse. Ita refert Simar *Moralth.* § 46, ordinem Theatinorum in capitulo generali anno 1598 jam suis injunxisse, ut probabiliorismum defenderent; et teste Billuart idem injunctum est ordini Praedicatorum in gen. capitulo anno 1656; atque etiam ex aliis religiosis familiis et ex saeculari clero non paucos fuisse constat, qui ad probabiliorismum declinarent, ut ex Societate Jesu: Thyrsus Gonzalez, Antoine, Elizalde, Camargo.

Nihilominus, si confers catalogum scriptorum operi S. Alphonsi praefixum, primo intuitu patet, semper longe majorem partem theologorum mansisse ex partibus probabilismi, etsi aliqui, etiam ante S. Alphonsum, principia sua ita enuntiare maluerint, ut aequiprobabilismum potius defendere viderentur, ut Euseb. *Amort. th. mor. tr. de conscientia* § 49 q. 9, Anton. Mayr S. J. *de act. hum. disp.* 2 q. 3 art. 6—22 (v. E. Müller § 81 Regula V), Ressler S. J. *Norma recti disp.* 3 n. 1123.

Imo praecedente saeculo S. Alphonsus, etsi in rigidiore schola edoctus, singulari sua prudentia et sanctissimo zelo majoris Dei gloriae et animarum salutis brevi perspexit, ad benigniores sententias redeundum esse. Quas ut in usum iterum induceret, strenuissime laboravit, neque sine speciali Dei providentia, ut Pius IX. in Constitutione, qua sanctum virum Doctorem Ecclesiae proclamavit, aperte dicit, id factum est: quo videlicet erroris tenebrae et lubricae viae tum nimiae levitatis tum periculosae severitatis evitarentur. Sibi autem S. Doctor ipse non minus continuas vexationes atque laxitatis incriminationem conciliavit, quam tot Societatis Jesu scriptores, quos praecipue in singulis quaestionibus secutus est. Verum de hac re hactenus. Quid nostra aetate plerique sentiant, supersedeo recensere.

Articulus II.

Probabilismus exponitur, et probatur ejus veritas.

§ 1.

Notiones praeviae et status quaestionis.

79 Opinio probabilis seu probabile illud dicitur, quod gravi nititur ratione, seu quod homini prudenti probatur, eumque ad assensum movet vel ei assensum suadet, quamquam remanente formidine de veritate oppositi. Ipso igitur conceptu, quod probabile est, excludit certitudinem, admittit possibilitatem, imo timorem quandam errandi plus minusve fundatum. At, ut postea de probabilismi honestate tractantes

ostendemus, hoc errandi periculum unice speculativum judicium respicit, practicum judicium nullo modo.

Distinguitur:

1. Probabilitas *juris et facti* prorsus eadem ratione, sicut antea (v. de conscientia art. II) dictum est de *ignorantia* juris et facti. Quamquam Bouquillon l. c. n. 312 alio modo hanc distinctionem explicat, eamque cum practica (juris) et speculativa (facti) convertit; a communi et magis obvio sensu non duxi recedendum esse.

2. Probabilitas *speculativa* et *practica*: quae distinctio non uno semper sensu intelligitur. Sc. a) si opinio, quae dicitur probabilis, versatur circa res speculativas, praxim proxime saltem non spectantes, *speculativa* vocatur probabilitas; si aliter, est *practica*; attamen melius dicitur probabilitas *de re speculativa*, et *de re practica*. b) Pressius circa ipsas res practicas dicitur opinio *speculative tantum* probabilis, si judicium illud actionem considerat abstracte et in se, non attentis illis circumstantiis concretis, quae ei communiter adjunctae sunt; *practice* probabilis aut improbabilis, si judicium fertur de actione, de qua quaeritur, cum omnibus iis circumstantiis, quae eam in concreto et secundum hominum naturam, uti de facto est, comitantur. Quibus fieri potest, ut aliqua opinio, quae certam quandam actionem a gravi peccato immunem declarat, speculative quidem probabilis vocetur, practice autem et simpliciter improbabilis.

3. Probabilitas *interna* et *externa*, prout judicium fertur secundum rationes, quae ex ipsius rei consideratione petuntur, aut secundum auctoritatem aliorum, qui in ea re docti atque versati sunt.

4. Probabilitas *absoluta* et *relativa*, seu opinio absolute probabilis, et relative probabilis, prout illa opinio sine comparatione cum opposita opinione rationibus gravibus et persuasibilibus niti dicitur, aut judicium de ea in comparatione illius oppositae opinionis fertur. Alterum si fit, opinio aliqua potest esse: aequae probabilis, minus probabilis, probabilior, relative probabilissima, relative parum probabilis.

5. Distinguunt etiam opinionem dubio probabilem, tenuiter probabilem: quae si accipiatur pro distinctione, qua probabilia inter se distinguantur, re ipsa contradictoria continet. Qui enim dicit *tenuiter probabile*, sine dubio significare vult, rationes assensum suadentes esse leves tantum: at qui fieri potest, ut ratio levis viro prudenti vere probetur atque assensum suadeat, denique sententiam reddat probabilem?

80 **Explicatio ad 3. addenda.** Probabilitas externa per se supponit internam. At rationes, quibus nitatur judicium de probabilitate, necesse non est cuilibet esse perspectas. Illi autem viri docti, ex quorum auctoritate opinio quaedam pro probabili enuntiat, certe propter internam aliquam rationem opinionem illam sustinent: nisi forte in aliqua quaestione solvenda tota controversia auctoritate Ecclesiae finitur; quod si fit, majore etiam securitate, quam quae ex rationum internarum pondere oritur, sententiae illi adhaereamus oportet.